

Terugkijken op het eerste jaar BeeSelective en voornemens voor de toekomst

Hilversum, 10 oktober 2023

Inleiding

BeeSelective is een project gericht op het in Nederland breder ingang doen vinden van kunstmatige inseminatie bij honingbijen. Het project loopt drie jaar en wordt gefinancierd door de NBV, Imkers Nederland, de VCI, BBV en 't Landras-DDB. Om het project organisatorisch goed in te bedden is de Stichting BeeSelective opgericht. Bestuursleden zijn Ben Bus (voorzitter), Pim Brascamp (secretaris), Ronald de Moor (penningmeester) en Egbert Touw (lid). Pim Brascamp is tevens algemeen projectleider. Specifiek voor respectievelijk Buckfast, Carnica en de Inheemse donkere bij treden Gerard Boswinkel, Pim Brascamp en Egbert Touw als projectleider op.

Centraal binnen het project staat het organiseren van KI-dagen. Dit jaar is een KI-dag voor Buckfast georganiseerd, drie dagen voor Carnica en is er op beperkte schaal geïnsemineerd voor de Inheemse donkere bij. In 2023 zijn zes inseminatoren opgeleid, om in de toekomst ruimer KI te kunnen inzetten. Ter verhoging van het bevruchtingsresultaat bij KI zijn voorafgaand aan KI-dagen 1 + 3 instructiebijeenkomsten georganiseerd respectievelijk voor Buckfast- en Carnicatelers en zijn voor Carnica 3 evaluatiebijeenkomsten georganiseerd. De beoogde driejarige workshops 'Teelt en selectie' zijn nog heel beperkt ingevuld.

Het doel van deze tekst is terugkijken op het eerste jaar van het BeeSelectiveproject en in samenhang daarmee aandachtspunten voor de toekomst te formuleren. Ze dient als inhoudelijke rapportage naar de financiers en ter communicatie met betrokkenen bij KI-dagen, organisatoren, inseminatoren en deelnemers. Richting de financiers wordt eind 2023 een financiële rapportage verzorgd.

Opleiding van zes inseminatoren

Volgens het projectplan zouden alle zes inseminatoren worden opgeleid in één cursus. Dit is niet gebeurd omdat de financiering van het project daarvoor te lang onzeker was. Toch zijn er zes inseminatoren opgeleid. Twee voor Buckfast (Christien Stoffers en Niek Oosterink) en twee voor de Inheemse donkere bij (Egbert Touw en Henk Kok). Dat gebeurde in twee opeenvolgende cursussen verzorgd bij het Duits-Nederlands Bijencentrum (Imme Bourtinger Moor) in Haren (D.). Docent daar was dr Jakob Wegener. Voor Carnica werden twee inseminatoren opgeleid (Maykel Schollen en Erwin Reeskens); docent was René van der Molen van Imkerij Van der Molen in Assen.

Voornemens: Het is de bedoeling deze inseminatoren komend jaar op beperkte schaal in te zetten bij de komende KI-dagen. De verwachting is dat zij een bevruchtingspercentage halen dat dicht ligt bij dat van meer ervaren inseminatoren, maar om hetzelfde inseminatietempo te halen is veel meer oefening nodig.

Vorbereiding KI-dagen

Teelt van darren

Voor Buckfast is najaar 2022 besloten welke darrenlijn aan te bieden op de KI-dag in Bussum. Het plan was -op advies van mevrouw Winkler- om van 6 tot 8 volle zusters darrenbroed te telen. De imker die deze volle zusters onder beheer had, heeft het darrenbroed geleverd en het darrenbroed

op het juiste tijdstip ingehangen in het darrenpleegvolk. Door onbekende oorzaken zijn alle geteelde darren in de week voor de sperma-afname binnen 24 uur doodgegaan. Door de hulp van een Duitse zustervereniging en een bevriende Nederlandse teler kon toch voldoende sperma voor de KI-dag geleverd worden.

Voor Carnica is door de Werkgroep Beebreed Nederland in maart besloten van welke volken van de werkgroepleden darrenbroed te telen. Het plan was van drie volle zusters mengsperma te leveren voor de KI-dagen en bovendien als alternatief mengsperma van darren van drie onverwante koninginnen. Eén van de drie onverwante koninginnen produceerde niet tijdig darrenbroed en daar is vervanging voor gevonden doordat er een backup was.

Voor de Inheemse donkere bij zijn de darren geteeld door de inseminatoren, hiervoor genoemd.

Voornemens: Er was een instructie van mevrouw Winkler voor het telen van darren voorhanden, door Gerard Boswinkel vertaald in het Nederlands. Deze instructie is heel grondig en bezien moet worden of vereenvoudiging mogelijk is. Bij het instrueren van de telers van darrenbroed en van de darren moet men erop bedacht zijn dat de ontwikkeling van sperma in het larvale stadium plaatsvindt. Verzorging van het broed is daardoor net zo belangrijk als de verzorging van darren.

Het is heel belangrijk dat er voor het telen van de darren een goed tijdschema is om tijdig darren ter beschikking te hebben met oogstbaar, rijp sperma. Steeds geldt daarbij dat de telers de instructies nauwkeurig moeten volgen. Ook is het belangrijk voor achtervang / backup te zorgen omdat darrenteelt gevoelig is voor mislukking.

De manier waarop gekomen wordt tot de keuze van darrenvolken is in ontwikkeling. Bij Buckfast is men nu afhankelijk van grotere telers; er is er geen algemene werkwijze om tot keuze te komen. Wel is de darrenlijn voor 2024 bekend: **B895 (AKO)** = .20-B891 (AKO) bal B33 (TR) :: ivq.19-B891 (PJ) ins V16 (PJ) 1 dr: (P).

Bij Carnica ligt die keuze bij de Werkgroep Beebreed Nederland. Dit jaar werd in maart besloten van welke aanwezige volken darren te telen. Het is de bedoeling in de toekomst deels een jaar in het voren te plannen.

Bij de Inheemse donkere bij zijn dit jaar een aantal paringen uitgevoerd leidend tot potentiële darrenvolken voor komend seizoen.

Het sperma en het insemineren

Bij Buckfast werd het sperma op de dag voor insemineren afgenomen door mevrouw Winkler terwijl bij Carnica sperma - dat voor langere tijd werd bewaard - door René van der Molen op zijn eigen imkerij was afgenomen.

Voornemens: Mevrouw Winkler zal ook komend seizoen nog bijdragen aan de KI-dag die gepland wordt in Bussum en René van der Molen zal beschikbaar zijn voor andere KI-dagen. Het is de bedoeling dat ook de zes opgeleide inseminatoren bijdragen; dit als overgang naar een toekomst waarin alleen Nederlandse inseminatoren bijdragen. Er zal daarom ruimte moeten worden geschapen om van elkaar te leren. Er zijn allerlei aandachtspunten zoals: hoe de CO₂-verdooving uit te voeren met goede toevoer en goede temperatuur, welke spermaverdunner te gebruiken, manieren van koelen beschikbaar te krijgen om sperma over een langere periode te bewaren, wijze van transport van sperma (capillairen, containers, NB omgevingsvariabelen), homogeniseren/mengen van sperma en hoe de angel van de koningin te fixeren. Er zullen afspraken gemaakt worden zodat sperma tussen de verschillende inseminatoren uitwisselbaar is.

Instructiebijeenkomsten Voorbereiden koninginnen voor KI

Het was de bedoeling in het kader van het project te komen tot één instructie voor de voorbereiding van koninginnen. Dit bleek voorshands geen goed idee omdat er specifieke zaken zijn (bijvoorbeeld welk type bevruchtungskastje men gewend is te gebruiken) waardoor het beter bleek om voor Buckfast en Carnica afzonderlijke instructies te hanteren. Voor de Inheemse donkere bij speelde dit nog niet. Voorafgaand aan de KI-dag voor Buckfast en aan de eerste KI-dag voor Carnica zijn er instructiebijeenkomsten georganiseerd (Zoom). Deze bijeenkomsten waren goed bezocht, levendig en instructief.

Voornemens: Bezien moet worden of tot meer uniformiteit kan worden gekomen zonder dat dit een doel op zich is. Het plan is het instructiemateriaal nog eens goed onder de loep te nemen om een zo goed mogelijke kwaliteit van de aangeleverde koninginnen te bevorderen.

De instructiebijeenkomsten zullen worden herhaald. Die opzet voldoet.

Wat betreft de kwaliteit van de aangeleverde koninginnen is er nog voldoende ruimte voor verbetering. Bij veel deelnemers constateerde mevrouw Winkler beschadigingen aan de pootjes van de koninginnen. Ter voorkoming van beschadigingen van koninginnen is het volgens mevrouw Winkler beter de koninginnen via een dop in te voeren in het bevruchtungskastje. Ook het uit laten lopen van doppen in een kooitje in een broedstoof voorkomt beschadiging. Uit laten lopen in een kooitje in een teeltvolk veroorzaakt veel onrust bij de verzorgende bijen door de aanwezigheid van veel koninginnen. Bij Carnica werden weinig beschadigingen gezien maar het kan zijn dat mevrouw Winkler kritischer is. Het plan is het voorkómen van beschadigingen en het waarnemen daarvan op te nemen in de instructies.

KI-dagen

Voor Buckfast is op 20 juni een KI-dag georganiseerd bij de NBV-afdeling Bussum. Alle inseminaties zijn uitgevoerd door het echtpaar Winkler. Er hebben 23 deelnemers met 107 koninginnen aan de KI-dag meegedaan. In totaal werden 60 koninginnen geïnsemineerd met de 'Duitse' darrenlijn **B601(TR)** en 47 koninginnen met de 'Nederlandse' darrenlijn **A565 (AKO)**. Van de deelnemers die de resultaten terugmeldden, blijkt dat 75% van de koninginnen aan de leg is gekomen.

Voor Carnica zijn drie KI-dagen georganiseerd in respectievelijk Geffen (10 juni), Tull en 't Waal (17 juni) en Zuidlaren (24 juni). In totaal meldden zich 13 telers voor Geffen (66 koninginnen), 6 telers voor Tull en 't Waal (24 koninginnen) en 6 telers voor Zuidlaren (25 koninginnen). In totaal 115 koninginnen, met 56 voor de eerste darrenlijn (volle zusters) en 59 voor de tweede (de mix). Zie voor details van de darrenlijnen <http://www.beebreed.nl/KI-carnica-2023.pdf>. Alle inseminaties zijn verricht door René van der Molen. Anderhalve week na insemineren is er steeds een Zoomsessie georganiseerd; dit om de KI-dag te evalueren en te praten over de nazorg van de koninginnen. Toen was 87,5% van de aangeleverde koninginnen aan de leg. In september is nogmaals geïnformeerd hoe het met de geïnsemineerde koninginnen stond. Dat leverde niet veel reacties op, maar de telers die reageerden hadden goede resultaten.

In het kader van de Inheemse donkere bij is op heel beperkte schaal geïnsemineerd door de beide cursisten als onderdeel van het leerproces.

Voornemens: Komend seizoen zullen er opnieuw KI-dagen georganiseerd worden. De opzet is onderwerp van discussie; daarbij zijn betrokken het bestuur van de Stichting BeeSelective, de projectleiders en de inseminatoren. Het plan was om tot KI-dagen te komen waar imkers van alle drie rasgroepen aan deel zouden kunnen nemen maar waarschijnlijk zullen ook komend seizoen grotendeels aparte dagen voor de rasgroepen georganiseerd worden. Overwogen wordt een of twee extra locaties toe te voegen om op die manier een betere landelijke dekking te krijgen. Wat betreft de Inheemse donkere bij moet rekening gehouden worden met het feit dat darren pas ca. een maand later rijp zijn dan bij Buckfast en Carnica.

Nazorg van de geïnsemineerde koninginnen

Het was de bedoeling instructiemateriaal te maken voor de nazorg van koninginnen. Dit om te bevorderen dat de koninginnen uiteindelijk in een voldoende groot volk komen, gericht op de komende winter. In plaats daarvan zijn er bij Carnica drie Zoomsessies georganiseerd, steeds 1½ week na het insemineren. Op deze bijeenkomsten werden de KI-dagen geëvalueerd maar werden ook ervaringen uitgewisseld, met name over het invoeren van de bevruchte koninginnen.

Voornemens: Het plan is toch te komen tot instructiemateriaal. Dit is niet eenvoudig omdat er misschien wel even veel methodes zijn als imkers. Desalniettemin zijn er ongetwijfeld werkwijzen die een grote kans op succes hebben en andere waarvoor dat minder geldt.

Driejarige workshops Selectie en teelt

Bij de Inheemse donkere bij is een workshop *Apis mellifera mellifera* gegeven aan de teeltgroep Haarlemmermeer; daarbij lag de nadruk op het zuiver krijgen en houden van de Inheemse donkere bij. Deze workshop is gevolgd door een workshop Koninginnenteelt tbv KI of voor bevruchting op een bevruchtungsstation.

De ambitie van dit onderdeel van het project is: teeltgroepen te bereiken waarvan de deelnemers willen komen tot een gezamenlijk selectieprogramma. Dit gebeurt door aandacht te besteden aan het teeltdoel (welke kenmerken doen er toe), hoe te komen aan uitgangsmateriaal, hoeveel volken minimaal in het programma moeten zijn opgenomen voor goede resultaten, etcetera. De drie jaren worden benut om niet alleen kennis en inzicht op te doen, maar ook om een selectieprogramma stapsgewijs op te starten. Dit is behalve bij de teeltgroep Haarlemmermeer nog niet van de grond gekomen.

Voornemens: Er zal via de diverse manieren van PR over het project (vaktijdschriften, voordrachten) aandacht besteed worden aan dit onderdeel. Samen met een aantal Buckfasttelers zal oriënterend gesproken worden over de wenselijkheid een workshop te starten.

Tot slot

Naar de mening van de organisatoren is het project goed van de grond gekomen. Er zijn aardig wat verbeterpunten die komende periode daadwerkelijk zullen worden opgepakt. Er zal veel aandacht moeten zijn voor PR door via bijdragen in vaktijdschriften en door lezingen bekendheid te geven aan het project. De goede bevruchtingsresultaten zullen waarschijnlijk helpen om via mond-tot-mondreclame een verdere verbreiding van kunstmatige inseminatie te bevorderen.